

# NAPOK ÉS LAPOK

A mult század ünnepies pillanatokban költői lendületekre hajló újságíró-nyelve szép, magyaros hasonlattal tiszavirágéletinek nevezte a napilap munkáját. A hasonlat — amelynek varázsát azóta elkoptatta a sok használat — jobbra igazat mond, mert az újság valóban alig született meg, máris kihull az olvasó kezéből, hogy szellemi tartalma betétivel, papírosostul elpusztuljon. Napok és lapok ránk köszöntenek s tovasuhannak, a lapok a napokkal együtt mulnak el, tűnnek a feledésbe. Az újság élete még sem egészen egyezik a kérészével, mert ha a Tisza virágzik, árja reggelre örök elmúlásba sodorja a nászuk után lehullt kis bogarakat. Az újság azonban csak a jelen mindennapjainak rohanásában tűnik el az élet folyamának hullámvéréseiből, a tetszhalott betűk a muzeumok könyvtáraiban tovább őrzik a nap eseményeinek nyomtatásba foglalt mozzanatait.

Az újságlapok idővel elromlanak, olvashatatlan ronggyá korhadnak el, de a történetíró, a kulturhistorikus szemel előtt új életre jelenülnek a napilapok betűibe hullott napok. A hív szellemű tudósítás a történelem és a művelődéstörténet anyagát szolgáltatja, a hírlapíró napi újságnak szánt közlései, följegyzései, lerögzített benyomásai és fáradsággal megszerzett adatai a történelem lapjaira kerülnek. A történelem példaul március tizenötödikének történetét majdnem szószentint a *Pesti Hírlap* akkori riportjából vette át. Az igazi újságíró, amikor tudósítását írja, tudja, hogy nemcsak kortársainak számol be az eseményekről, hanem az utókornak is, mert a történelem és a művelődéstörténet kutatója sok esetben csak egykori hírlapok adataira támaszkodhatik. Az újság azonban nem csupán az adatokat őriz meg, hanem megmutatja a kor lelkületének hullámvázát is, a napok hangulata, láza, unalma, lelkesedése vagy levertsége ott lüktet a színesen megírt sorokban, meghúzódik a sorok közt vagy kicsap, kizendül onnan. A hangulatot kottára szedő sorok nem egyszer többet mondanak, mint a száraz adatok, de mindenesetre kiegészítik, élettel telítik azokat és az utód, amint olvassa, meglevenül előtte az eseményen kívül a környezet, megrezdül a levegő is, amelyben a szereplők akkor éltek. ... És talán az igazi újságíró érzi a riport lázas izalmában munkájának kapcsolatát a jövővel.

Az első magyar újság — *Rát Mátys* 1780-ban indult pozsonyi *Magyar Hirmondó*-jának — „tudósítólevelei” közölték „hazai és külföldi tudósításokat a világnak mostani állapotjáról”, de beszámoltak „tudománybéli dolgokról” is. *Szacsavay Sándor* 1787-ben kezdő *Magyar Kurírja* a nemzeti öntudatot ébresztette, a császári kormány 1793-ban el is tiltotta lapja szerkesztésétől. Ferenc császár uralkodásának idején lakat alatt színlődött a sajtó, de nemcsak a cenzura, hanem a besugóktól való rettegés is megfélemlített mindenkit. A felvilágosodás kelő napja nem hinhette szét sugarait és az 1795-ben Bécsben megjelenő *Magyar Hirmondó*, amelyet ekkor már *Görög Demeter* és *Kerekes* szerkesztett, korának meghunyászkodó szellemében számolt be a magyar történelem akkori nagy tragédiájáról, *Martinovics* és társai lefejeztetéséről. Szerkesztői talán nem is sejtették, hogy a fölvilágosodás és felszabadulás nagy szellemi mozgalmának a kort megelőző vértanui voltak a „Generális-kaszállón” kivégzett magyarok, de a tudósítás mindenesetre híven tükrözte — a hivatalos felfogást. „Az Exekutzió — írja a *Hirmondó* — mintegy hetedfél órákor kezdődött: s nyoltzra egy főtálykor végeződött: a midőn Martinovics Irásalt égette el a Hóhér. — A jelen volt temérdek sokaságnak nagy része tapsolással nyilatkozott ezen történettel való megelégedését...”

*Kulcsár István* lapjának, a *Hazai és Külföldi Tudósításoknak* élete ebből a sötét korból átnyulik a reformkorba, amelynek lapjai visszhangozzák a maradiak rettegését, irtóztatását az újástól és Kossuth Lajos meg Széchenyi István szellemi párviadalainak harci zaját. Lapozgatva az elsárgult újságoldalakat, látjuk az öntudatra ébredő nemzeti szellem első mozdulatait, a gondolat szabadság és a Káté vértanui hintette magok kihajtását.

A magyar sajtó százötven évének nincs még egy olyan időszaka, amely hívebben tükrözné a közhangulatot, mint az 1848–49-iki szabadságmovement másfél esztendeje. A sajtó felszabadulásától kezdve a magyar újságok, sőt a hetilapok és folyóiratok is együtt lélegzenek, lihegnek, lelkesülnek, aggodnak és lelkenednek az ország népének többségével. Az átalakulás varázsa megilleti a lelkeket és megrázza, megfélemlíti, talán fel is világosítja a maradiakat és a hatás a lapok szellemét, de még a címét is megváltoztatja: a *Honderüböl* — *Reform* lett. Az idő, a kor lelke változtatta meg a *Pesti Divatlap* nevét is, *Nemzetörre* és a győri *Vaterlandét Hazánkba*. Az egész pesti sajtó újjászületett és a forradalom lázának öleléséből új lapok fogannak. Már a cenzura eltörlése után negyednapra a megvalósult eszméknek új harsonája támad: a *Martius Tizenötödike* — mint republikánus szerkesztője, *Pálffy Albert* írja, — „E lap a martius tizenötödiki nap dicső eszményeiből emelkedik fel...”

Kossuth eszméit hirdeti a *Kossuth Hírlapja*, amelyet *Bajza József*, a költő, szerkeszt. A szabadságharc, a függetlenségi harc minden mozzanatának hő lenyomata az akkori sajtó és amint a láz fokozódik, megjelenik lázrózsás arcúlatával a forradalmi kormány elnökének, *Szemere Bertalannak* lapja: a *Respublica*, amely a köztársasági eszme harsonája és még az *Esti Lapok*, Jókai mérsékelt lapja is ünnepli a függetlenségi nyilatkozatot Debrecenben. Megannyi tudósítás, amely megőrizte az idő látát, a vágyak lihegését és adataival a történelem forrásául szolgált. Ilyen *Ábrányi Emil* tudósítása is Budavár bevételéről és a szörnyű küzdelem utáni színhelyről a Közlönyben.

Kétségbeesett napokon a forradalmi sajtó — mint háborús és forradalmi idők izgalmaiban történni szokott, — elhallgatja a valóságot és az újságírók remegő szívük vérevel táplált reményüket valóznak tüntetve fel, biztatják, nyugtatják a közönséget. Atéltünk ilyen helyzeteket magunk is... Pest 1848 decemberében rémhírektől felzgatva retteg. *Windischgraetz* seregével már közeledik és a republikánus *Pálffy Albert*nek ugyancsak van oka reszketni, de azért lapjában, a *Martius Tizenötödike*-ben így ír: „A félénkek és rosszakaratnak még néhány nap előtt is számlálgatták, mennyi idő alatt jöhet *Windischgraetz* Pestre. Pest nyugott s biztosan várja az eseményeket.” Ha a második mondat csak sugallni akarja a nyugodtságot, az első elárulja, hogy vannak félénkek és rosszakaratnak is. Ebben a két mondatban benne van a nap minden izgalma, reménytelenséggel viaskodó halványuló reménye.

A magyar forradalom elbukása után bitó, golyó, börtön és száműzetés fojtotta el a nemzet szabad lélegzését és Világostól november tizenötödikéig magyar nyelvű lapok nem is jelentek meg. Az elnyomatás lapjai híven tükrözik a kor hangulatait, utóbb a többség gondolatkörének megváltozását, megalkuvó felfogását. A *Magyar Hírlap* a haditörvényszék írgalmatlan ítéletét hozza. *Nagy Ignác Hölgyfutárja* megemlékezik a buzdós magyarok hollétéről és majdnem minden számában a viszonyok megnyilvánulásaként egy kétértelmű apró hírt közöl. Az idők változásával a beletörődés mind erősebben nyilatkozik meg a kor sajtójában, míg aztán új erőre kap a függetlenségi gondolat sajtója, amely a világháborúig lankadatlanul kitűz Kossuth testamentumának megvalósításáért.

Napok és lapok fogynak körülöttünk és velük fogyatkozik az életünk. A napok elmulnak, de a lapok megmaradnak és betűikben megtartják napjainkat, életünk eseményeit felhalmozzák és ami abból jelentékeny a korra, idővel történelemmé tömörül. Az újságíró följegyzi a kortársak szemtanúságával történeteket és a nyomtatott betű tiszavirága korok határjelzőivé, multak emlékeivé kívül. A lapokból a történelem könyvének napjai lesznek, miként lapokká lettek a napok.

Tamás Ernő.